

i dati ispravne smjernice u ćudorednim pitanjima savremenoga života, naroćito u onom pravcu, što je u krćkoj biskupiji, koja imade mnogo poznatih ljetnih morskih kupališta, praktićan; doskoćiti po mogućnosti nestašići svećenstva i pobrinuti se za valjani podmladak klera, te, konaćno, pripraviti put pravilnom shvaćanju i onda sigurnom provođenju Katolićke Akcije. Doista, lijep i dostojan nastavak dosadanjih krćkih sinoda, koje je obdržavao biskup Mahnić. Od konstitucija I. i II. krćkog sinoda samo one i dalje obvezuju, koje obnavlja i utvrđuje III. sinod, te, razumije se, koje se osnivaju na odredbama Svete Stolice (Const. 169/III.). Odredbe III. sinoda postaju obvezatne s danom 1. sijećnja 1929. **Dr. D. Kniewald.**

Grabmann Dr. Martin: Einführung in die Summa Theologiae des heiligen Thomas von Aquin. II. Auflage 8° (VIII + 184 S.), Freiburg i. B. 1928. Herder M. 4.50.

Prvo izdanje ovog Grabmannovog djela izašlo je god. 1919. U ovom drugom izdanju ima autor pred oćima ne samo didaktićnu svrhu, nego i naućnu, jer nastoji dati poticaja za daljnji studij u pojedinim pitanjima, naroćito u III. odsjeku (str. 116—147).

Kako svojim objamom ovo djelo nije veliko, ono je prikladno da poda jedan iscrpivi taćan pregled o predstavniku sholastićke teologije i onima, koji nemaju vremena, da se upuštaju u studij opsećnih djela, a opet su po svom zvanju i pozivu zvani, da poznaju sv. Tomu Akvinskoga.

Novo je IV. poglavlje: O S a s t a v u ćitave Summae. Daje pregled i temeljne poglede ćitavog ovog monumentalnog djela (str. 147—179).

U prvom je dijelu (str. 1—50) prikazana historijska literarna pozadina sredovjećnog teološkog studija. U drugom (str. 50—116 duh i forma: t. j. cilj Summae, metoda i putevi k tom cilju, jednako kao i dijelovanje u moralnom i intelektualnom pogledu.

Grabmanova stručna i sigurna obradba djela daje mu jednu trajnu vrijednost. **Dr. A. Živković.**

Halušćynskij Dr. Theodosius Titus OSBM., De Ucrainis S. scripturae versionibus. Extractum e »Bohoslovia« t. III. (1925), n. 5., 8°, p. 22. Leopoldi, typis »Naukove Tovarystvo im. Ševćenka«, 1925.

Svrha je ove rasprave u latinskom jeziku dati zapadnjaćkom naućnom svijetu kratki historićki pregled staroslavenskih i ukrajinskih prevoda sv. Pisma. U tome je i vrijednost ove knjićice. Jer i najopširniji »Uvodi« u knjige sv. Pisma, kao oni Kornelya, Bacuera, Vigouroux-a, Kaulena i drugih, malo što ili gotovo ništa ne govore o slavenskim prevodima sv. knjiga. Za dublji študij ovog predmeta dobro će poslućiti obilna bibliografija, što je aktor navadja na poćetku svakog poglavlja i u bilješkama.

Poćam od kneza Vladimira Velikog, pod kojeg se vladavinom g. 988. pokrstiše Rusi i Ukrajinci prigrlivši grćki bizantinski obred, nije u onim krajevima dugo vremena bio u porabi drugi prijevod sv. Pisma dolj onaj, što ga u staroslavenskom jeziku namriješee Slavenima sveta braća Ćiril i Metodije. U ostalom taj staroslavenski jezik, koji se dakako tijekom vremena pod uticajem živog narodnog jezika znatno mijenjao, bijaše sve do

pod konac 18. vijeka i jezikom, kojim se pisahu književna djela i kojim govorahu najodličniji krugovi naroda.

U 16. vijeku pod uticajem protestantizma niču prvi prijevodi sv. Pisma u narodnom jeziku. Najstariji takav prijevod priredi bjelorus Dr. Franjo Skorina i izdade ga između g. 1517. i 1519. u Pragu u svojoj vlastitoj tiskari po tekstu Vulgate, a prema prijevodu češkom i njemačkom Lutera. Jezik Skorinog prijevoda je mješavina rusinskog i bjeloruskog jezika, ali budući da je to bio za onda zajednički jezik Rusina i Bjelorusa, mogao se taj prijevod prilično da raširi po zemljama velike kneževine litavske. Dakako od starijih ukrajinskih i bjeloruskih prijevoda ovaj prijevog Skorine je najpotpuniji, jer obuhvaća gotovo sve knjige Starog Zavjeta i neke Novog (Poslanice i Djela Apostolska), a kasnije je dopunjen i s prijevodom, na žalost nepotpunim, Evanđelja od Bjelorusa Vasilija Tjapinskoga (između g. 1565. i 1570.), u kojem ipak prevladavaju osebine bjeloruskog jezika. U isto doba pada i prijevod Pjesme nad Pjesmama od nepoznatog auktora prema češkom tekstu, a u jeziku, koji odgovara narodnom ukrajinskom jeziku 16. stoljeća.

Iz 16. stoljeća potječe i glasoviti prijevod svih 4. evanđelja od Grgura arhimandrite samostana Peresopnice u Volhiniji, pod imenom »Peresopničko Evangjelje«. Jezik ovog evanđelja je narodni ukrajinski jezik 16. vijeka sa primjesama jezika staroslavenskog i poljskog. Rukopis peresopničkog evanđelja, što se sada čuva u knjižnici eparhijskog sjemeništa u Poltavi, odlikuje se tako lijepim pismenima, umjetničkim inicijalima i ukrasima, te se s pravom ubraja među najljepše istočno-slavenske rukopise. Od ovog rukopisnog evanđelja ima više prepisa, a najpotpunije je tzv. »Volinsko evanđelje«.

Nedavno je pronađen u knjižnici oo. Bazilijanaca u Krehovu (Galicija) rukopisni prijevod »Djela Apostolskih« i »Poslanica« Pavlovih te »Apokalipse« od nepoznatog auktora u narodnom ukrajinskom jeziku 16. ili 17. stoljeća.

Osim toga u 16. i 17. vijeku vrlo su se raširili i čitali po zemljama ukrajinskim prijevodi tzv. Didaktičkih Evanđelja. To su evanđelja nedjelja i blagdana s moralnim i asketskim komentarom carigradskog patrijarhe Nikefora Kalista. Od ovih evanđelja sačuvano je do danas rukopisnih prijevoda pojedinih perikopa oko 50, tiskanih pak još i više, a od ovih pisani su najčišćim narodnim jezikom kijevski iz doba slavnog kijevskog metropolite Petra Mogile oko g. 1637.

Zatim dolazi period narodnog ukrajinskog preporoda 19. vijeka. Oko g. 1842. pokušao je novi ukrajinski prijevod sv. Pisma galički preporoditelj, književnik i pjesnik Markijan Šaškevič, parok novosiljski, ali na žalost umrije već 1843., a da ne prevede nego samo evanđelje Ivanovo i 5 glava evanđelja Matejevog.

Nego oko g. 1861. priredi prijevod svih 4 Evanđelja i Djela Apostolskih Filip Moračevski, direktor liceja i gimnazije u Nižnjemu, i taj se prijevod smatra dosada za najljepši u jeziku ukrajinskom. Ali značajno je, da je prijevod Moračevskog izišao tiskom tek 40 godina kasnije,

poslije japanskog rata, kad je naime u Rusiji sinula veća sloboda (1907.—1911.), a to radi toga, jer su i metropolit i Sinod iz političkih razloga stalno uskraćivali dozvolu za izdanje ukrajinskog prijevoda, usprkos toga, što je petrogradska Akademija znanosti ovaj prijevod odobrila i za tisak preporučila.

Od novijih ukrajinskih prijevoda sv. Pisma najpotpuniji je prijevod, što ga sačini trojka Pantalejmon Kuliš, Ivan Puluj i Ivan Levicki, jer obuhvaća gotovo sve knjige Staroga i Novoga Zavjeta. Ovaj je prijevod izdalo Anglikansko Bibličko Društvo u Beču g. 1903. Novi je naime Zavjet još g. 1868. priredio odlični ukrajinski književnik P. Kuliš, ali kako se on kod prevadanja služio samo tekstom staroslavenskim, a ne i grčkim, Angl. Bibl. Društvo na pobudu našeg Miklošiča, koji bijaše tada profesorom u Beču, ne htjede njegov prijevod da kupi i izda. Međutim Kuliš ne klone, nego poče odmah prevadati Stari Zavjet izravno sa hebrejskog teksta, a upoznavši se u Beču sa profesorom J. Pulujem, dobrim poznavocem grčkog jezika, priredi zajedno s njime i novi prijevod Novog Zavjeta. No P. Kuliš umrije g. 1897., a njegovo nedovršeno djelo nastaviše i dokrajčiše profesor I. Puluj i književnik Ivan (Nečuj) Levicki.

Svi ovi prijevodi, što ih dosad spomenusmo, nemaju odobrenja Katoličke Crkve. Katoličko izdanje sv. Pisma Novog Zavjeta priredi prvi na osnovi staroslavenskog i latinskog prijevoda grkokat. lavovski prelat Aleksandar Bačinski, te ga providena komentarom Brentana i Aliolia izdade g. 1903. s odobrenjem crkvenih vlasti. No budući da se živi ukrajinski jezik u posljednja dva decenija mnogo promijenio, g. 1919. zamoliše starješine Staropigijske Bratovštine u Lavovu grkokat. lavovskog metropolitu Dr. A. Šeptickog za novi prijevod sv. Pisma Novog Zavjeta. I doista s privolom metropolite spremi taj novi prijevod prema grčkom tekstu Dr. Jaroslav Levicki, a posebna komisija složena od bogoslova i filologa pod predsjedanjem samog metropolite prijevod ispita i za izdanje priredi. I tako g. 1921. izade u Žovkvi tiskom oo. Bazilijanaca ovo najnovije izdanje sv. Pisma Novog Zavjeta.

Na isti način kani sada Bogoslovsko Ukrajinsko Društvo u Lavovu prirediti i izdati katolički ukrajinski prijevod knjiga Starog Zavjeta.

Dr. I. Višošević.

1. Edmund Jehle: Christliche Grundlehren für Schule und Leben. Zweite Auflage. Freiburg, Herder, 1928.

2. Edmund Jehle: Christliche Lebenskunde für Schule und Leben. Zweite Auflage. Freiburg, Herder, 1928.

3. Jehle-Knops: Das Reich Gottes. Katholisches Religionsbuch für zweite Klasse der Mittelschulen Preuszens. Freiburg, Herder, 1929.

4. Jehle-Knops: Gott-Christus-Kirche. Religionsbuch für die erste Klasse der Mittelschulen Preuszens. Freiburg, Herder, 1928.

5. Adolf von Doss: Die weise Jungfrau, Einundzwanzigste und zweiundzwanzigste Auflage. Freiburg, Herder, 1928.

6. Liturgische Volksbüchlein: Das heilige Sakrament der Ehe. Zweite verbesserte Auflage. Freiburg, Herder, 1928.